

PEDAGOGA SOCIĀLĀS LOMAS MILITARIZĒTĀ MĀCĪBU IESTĀDĒ

Social Roles of the Teacher in Militarized Educational Institution

Alens Indriksons
Valsts robežsardzes koledža

Abstract. In our daily life, in society we are fulfilling a variety of roles. Teacher in educational institution has a number of roles which are performed to achieve the objectives of the educational process. In contradistinction to vocational education institutions, militarized educational institutions train staff for performance of specific tasks. The main task is to make the personnel ready for practical service. Militarized educational institutions are working on the basis of principle of one man management. Teacher in such institutions is an official with the service rank and in educational process he performs specific roles as a result of service relationship. The present paper discovers the nature of specific roles and how they effect achieving the goal in militarized educational institution.

Key words: social roles, militarized educational institution.

Ievads **Introduction**

Izglītības paradigmu maiņa, pāreja no modernisma laikmeta normatīvās pedagoģijas uz postmodernisma pedagoģiju, savukārt no tās uz jaunā laikmeta sociālzinātnisko paradigmu pedagoģijā prasa milzīgu atdevi, kreativitāti izglītības sistēmas mērķtiecīgā attīstībā (Šmite, 2006). Vairāki zinātnieki (Handley, 1973; Ryans, 1970; Harden & Crosby, 2000) savos pētījumos aplūkoja pedagogu kā vienu no efektīvas mācīšanās faktoriem, kur uzsvars tika likts uz veiksmīga pedagoga personības rakstura īpašību noteikšanu. Līdz ar to uzmanības centrā nonāca pedagoga dažādās lomas, kuras tiek realizētas izglītības procesa laikā.

Militarizētās mācību iestādes galvenais uzdevums ir sagatavot personālu praktiskajam dienestam. Atšķirībā no profesionālajām izglītības iestādēm, kuras ir Izglītības un zinātnes ministrijas pakļautībā, militarizētās mācību iestādes atrodas to ministriju pakļautībā, kuru uzdevumā tās veic mācību procesa īstenošanu un kuru vajadzībām tiek gatavots personāls. Tās darbojas, pamatojoties uz vienvadības principu, un to darbību reglamentē dienesta gaitu regulējošie normatīvie akti. Mācību procesā iesaistītais personāls, kurš realizē mācību procesu un personāls, kurš to apgūst, savstarpēji atrodas dienesta attiecībās. Ar jēdzienu „dienests” ir jāsaprot attiecības, kas tiek regulētas ar speciālu normatīvo aktu palīdzību.

Atšķirībā no citām izglītības iestādēm, pedagogs militarizētā mācību iestādē pilda arī citas specifiskas lomas, kas izriet no dienesta attiecību pastāvēšanas.

Pētījuma mērķis ir izpētīt pedagoga specifiskās lomas un to ietekmi uz mācību procesa mērķu sasniegšanu militarizētās mācību iestādēs.

Pētījums tika veikts sekojošās militarizētās mācību iestādēs: Latvijas Republikas Valsts robežsardzes koledžā un Igaunijas Republikas Drošības zinātņu akadēmijas Policijas un Robežsardzes koledžā.

Sociālā loma un tās būtība *Social role and its nature*

Mūsu ikdienas dzīvē mēs sabiedrībā pildām dažādas lomas. No dažām lomām ir neiespējami izvairīties (piemēram, tēva vai mātes loma), dažas lomas var tikt mums uzspiestas atkarībā no apstākļiem un dzīves situācijām (piemēram, students), dažas lomas mēs paši izvēlamies pildīt (piemēram, skolotājs). Lielāko tiesu no lomām, kuras mēs spēlējam, palīdz mums izteikt savu īsto dabu. Dažkārt mēs paši pat neapzināties, ka noteiktā laikā un vietā mēs spēlējam kādu noteiktu lomu. S.Omārova (1998) norāda, ka saskarsmes procesā cilvēki spēlē dažādas lomas: sociālās, starppersonu un individuālās. Ar sociālo lomu ir jāsaprot tāda uzvedība, kāda tiek sagaidīta no apkārtējo puses, ņemot vērā mūsu statusu un izpildāmās funkcijas konkrētā vietā konkrētos apstākļos (Добрович, 1980). Starppersonu loma ir tā uzvedība, kuru no mums gaida otrs cilvēks, balstoties uz mūsu attiecību priekšvēsturi (Добрович, 1980). Individuālā loma – tā ir uzvedība, kuru mēs gaidām paši no sevis, balstoties uz savu priekšstatu par sevi (es tēlu) (Omārova, 1998).

Izglītības process ir komplekss pasākumu loks, tādēļ pedagogam mācību procesā ir vairākas lomas. Loma ir personības sociālā funkcija, pieņemtajām normām atbilstošs uzvedības veids, ko nosaka personības statuss jeb pozīcija sabiedrībā vai starppersonu attiecību (komunikāciju) sistēmā (Omārova, 1996). M.Ļavniece un D.Škuškovnika (2002) definē, ka sociālā loma ir personības statusam atbilstošs uzvedības veids noteiktā sabiedrībā, un lai tā izveidotu, ir vajadzīga normu sistēma, kas nosaka, kā cilvēkam ir jāuzvedas noteiktajā sociālajā pozīcijā.

Sociālās lomas normatīvajā struktūrā ietilpst četri galvenie elementi:

- konkrētajai lomai atbilstošās uzvedības apraksts;
- noteikumi un prasības, kas tiek izvirzītas uzvedībai;
- noteiktās lomas izpildes vērtējuma kritēriji;
- sankcija – sociālās sekas kādai noteiktai uzvedībai lomas prasību ietvaros (Радугин & Радугин, 1994).

E.V.Beltrāns (Beltran, 2011) pedagoga lomu saredz mācību apstākļu radīšanā un mērķorientētu zināšanu došanā izglītojamajiem. R.Hardens un J.Crosbijs (Harden & Crosby, 2000) sagrupē pedagoga lomas sešās nozarēs: informācijas nogādātājs, modelis, veicinātājs, vērtētājs, plānotājs un izmantojamo mācību resursu radītājs. Lai pedagogs varētu pildīt iepriekšminētās lomas, viņam ir jābūt nepieciešamajām rakstura īpašībām, atbilstošam spējām,

zināšanām, prasmēm un iemaņām. I.Ivičs un līdzautori (Ivič, 2001) arī uzskata, ka mūsdienās pedagogam vajadzētu kooperēties ar vecākiem, iesaistot tos izglītības procesos, lai gan galvenais pedagoga aktivitāšu virziens paliek mācīšana un izglītošana. Savukārt S.Omārova (1996) norāda, ka lomu izpilde ir radošs process, jo katrs indivīds interpretē savu lomu atbilstoši individuālajai izpratnei, aplūkojot lomas prasības caur savas individualitātes prizmu.

Pedagoga specifiskās lomas militarizētā mācību iestādē *Specific roles of the teacher in the militarized educational institution*

Militarizētās mācību iestādes galvenais uzdevums ir sagatavot personālu praktiskajam dienestam. Atšķirībā no civilām profesionālajām izglītības iestādēm, militarizētās mācību iestādes atrodas to ministriju padotībā, kuru uzdevumā tās veic mācību procesa realizāciju, un kuru vajadzībām tiek gatavots personāls un līdz ar to, primārie ir dienesta gaitu reglamentējošie normatīvie akti. Tās darbojas, pamatojoties uz vienvadības principu un vienotā hierarhiskā sistēmā, kur viena amatpersona ir padota citai amatpersonai, tādēļ dominējošā izglītības pieeja mācību procesa mērķu īstenošanai šādās mācību iestādēs, ir tehnokrātiskā pieeja, kurā galvenais uzsvars tiek likts uz jaunu zināšanu kvantitatīvu apguvi, pastāvīgu nepieciešamību papildināt esošās zināšanas, paaugstināt kvalifikāciju.

Dominējošais komunikācijas veids šajās mācību iestādēs ir lejupejoša komunikācija, un tā izpaužas kā pavēļu došana no augstākstāvošo priekšnieku puses. Mācību procesā šāds vienvirziena komunikācijas veids ir apgrūtināošs mācību procesa mērķu sasniegšanas apstāklis, jo, kā atzīst V. Zelmenis (2000), mācību process ir divpusēji aktīva dinamiska sistēma, kur skolotājs māca, bet skolēns mācās, un pilnvērtīgi rezultāti ir iespējami tikai tad, ja tiek nodrošināta abu pušu mērķtiecīga aktivitāte. Atgriezeniskā komunikācija starp mācībbspēkiem un izglītojamiem ir apgrūtināta, jo nereti izglītojamajam militarizētā mācību iestādē ir psiholoģiski grūti komunicēties ar augstākas pakāpes un ieņemamā amata pedagogu mācību procesa gaitā.

Veicot pētījumus promocijas darba "Lietišķās komunikācijas prasmes Valsts robežsardzes koledžā" ietvaros, esam nonākuši pie vairākiem secinājumiem, ka militarizētās mācību iestādēs pedagoģiskajam procesam ir savas īpatnības, kuras var formulēt sekojoši:

- 1) mācībbspēki un izglītojamie mācību procesa realizācijas gaitā savstarpēji atrodas dienesta attiecībās;
- 2) pedagogam šāda iestādē sakarā ar dienesta pienākumu pildīšanu bez pedagoģiskā darba ir arī citas papildus funkcijas un pienākumi, kas attiecībā pret mācību procesu var būt primāri;
- 3) mācībbspēku rīcībā vienmēr ir reāli instrumenti un ietekmēšanas līdzekļi (sankcijas) disciplīnas nodrošināšanai mācību procesa laikā, kas ir atrunāti dienesta gaitu reglamentējošos normatīvajos aktos;

- 4) nepieciešamības gadījumā pedagogam militarizētā mācību iestādē krīzes situācijā ir jābūt spējīgam vadīt padoto personālu komandiera lomā;
- 5) mācību process tiek pakārtots dienesta nepieciešamībai un vajadzībām;
- 6) daži mācību priekšmeti ietver sevī vingrinājumus, kas ir saistīti ar lielu psiholoģisko grūtību pārvarēšanu;
- 7) ļoti bieži pedagogs realizē vairākus mācību priekšmetus, līdz ar to viņam ir jābūt ļoti plaša profila speciālistam, kā arī specifisku nodarbību vadīšanai var tikt nozīmēti vairāki pedagogi vienlaicīgi.

Pētījumi parādīja, ka militarizēta mācību iestāde ir institūcija, kurā ir diezgan skaidri noteikts tajā darbojošos personu lomu sadalījums. No izglītojamajiem tiek sagaidīta pedagoga prasību bezierunu izpilde, uzmanība, kad pedagogs māca. Savukārt no pedagoga tiek sagaidītas tādas darbības kā instrukcijas, kontrole, virzītājs, palīgs vai disciplinētājs. Šāds lomu sadalījums ir traucējošs apstākļiem veiksmīgai mācību procesa norisei, jo tiek apgrūtināta abu lomu sadarbība. Mācību procesa veiksmīga mērķa sasniegšana ir atkarīga no pedagoga un izglītojamā spējas sadarboties vienam ar otru. Taču ja saskarsme kādā grupā ir noteikta ar ļoti stingriem likumiem (piemēram, armijā), tad ir grūti savu lomu un saskarsmi padarīt cilvēciskāku un brīvāku, un cilvēks var pretoties lomas prasībām, ja tā ir pretrunā ar viņa priekšstatiem (Pļaveniece, Škuškovnika, 2002).

Pedagoga profesionālās darbības kvalitāte ir atkarīga no vairākiem faktoriem. Daži pētnieki uzskata, ka noteicošā loma ir iekšējiem faktoriem – pedagoga spējām, rakstura īpašībām, to motivācijas utt. (Bernard, 1972; Deci & Ryan, 1987). Savukārt daži akcentē ārējo faktoru nozīmi – izglītības iestādes aprīkojumu, likumdošanu u.c. (Edmonds, 1983). Savukārt D.G.Ryans (Ryans, 1970) uzskata, ka pedagoga darbības kvalitāte ir atkarīga no trīs galvenajiem faktoriem – pedagoga atklātuma, atbildības un spējas būt radošam.

Tradicionāli tiek nodalītas divas galvenās pedagoģu lomu grupas: pirmā tiek saistīta ar izglītojamo personības attīstību, bet otra ar zināšanu apguvi. Pedagoģam klasē ir divas galvenās lomas: radīt nepieciešamos apstākļus veiksmīgai mācību procesa norisei un zināšanu nodošana izglītojamajiem. Tās abas papildina viena otru un patiesībā tās ir ļoti grūti atdalīt vienu no otras, un ļoti bieži pedagoģa darbība klasē ir abu lomu vienlaicīga spēle.

Taču ir iespējams runāt arī par citu pedagoģu lomu iedalījumu, jo izglītības iestādei, neskatoties uz tās struktūru vai tajā izmantojamo izglītības pieeju, tiek izvirzīts uzdevums attīstīt personību, tajā skaitā arī mācību iestādēs ar dominējošo tradicionālo pedagoģiju ar kognitīvo izglītības pieeju.

I.Ivičs un līdzautori (Ivič, 2001) definē pedagoģa lomas izglītības procesā, sagrupējot tās sekojošās kategorijās:

- 1) pedagoģa loma šaurākā izpratnē (pedagoģs kā lektors, pedagoģs kā nodarbību organizators, pedagoģs kā eksperts savā nozarē);
- 2) motivācijas loma (izglītojamo motivēšana, viņu interešu uzturēšana, pedagoģs ar personīgo piemēru kā profesionālās identifikācijas modelis);

- 3) novērtētāja loma (zināšanu novērtēšana, izglītojamo uzvedības un personības attīstības vērtēšana);
- 4) regulatora loma sociālo attiecību izveidei grupā;
- 5) partnera loma savstarpējās mijiedarbības procesā.

Militarizētās mācību iestādēs, sakarā ar to darbības specifiku un dienesta attiecību pastāvēšanu, atšķirībā no tradicionālas mācību iestādes, pedagogs var pildīt lomas, kas atspoguļotas 1. attēlā.

1.attēls. Pedagoģa specifiskās lomas militarizētā mācību iestādē
Figure 1. Specific roles of the teacher in militarized educational institution

Pedagogs militarizētās mācību iestādēs pirmkārt ir amatpersona ar speciālo dienesta pakāpi, kura darba attiecības ar darba devēju ir regulētas ar speciālu normatīvo aktu palīdzību, kas nosaka amatpersonas iecelšanas amatā, atvaļināšanas no dienesta, dienesta gaitas norisi, attiecības un kuros ir noteikts, ka viena amatpersona ir padota citai amatpersonai hierarhijas kārtībā (Valsts robežsardzes reglaments, 2008). Tas nozīmē, ka pedagogam militarizētā mācību iestādē ikdienā bez iesaistīšanās mācību procesa realizācijā ir arī citas funkcijas, kuras tiek noteiktas ar amatu aprakstiem un kuras izriet no dienesta attiecībām ar darba devēju, tādēļ reizēm pedagoģiskais darbs sakarā ar dienesta pienākumu izpildi, var tikt atvirzīts otrā plānā. Svarīgs apstāklis ir arī tas, ka amatpersonas pieņemšanai dienestā ar likumiem un normatīvo aktu prasībām ir noteiktas prasības, kurām tai ir jāatbilst vecuma, veselības, fiziskā stāvokļa un psiholoģiskās noturības jomās, tādēļ var rasties situācija, ka mācībspēka amatā var tikt nozīmēta persona, kura atbilst noteiktām prasībām un likuma normām, bet kurai nav visaugstākās profesionālās zināšanās un pedagoga spējas un kura nav eksperts savā nozarē, līdz ar to ietekmējot mācību procesa kvalitāti.

Sakarā ar normatīvo aktu prasībām, kas reglamentē un nosaka dienesta attiecībās militarizētās mācību iestādes starp mācību spēkiem un izglītojamajiem, pedagogs pilda arī komandiera (priekšnieka) lomu. Normatīvie akti paredz pedagogam kā dienestā esošai amatpersonai nodrošināt pastāvīgu kontroli pār dienesta disciplīnas ievērošanu, paredzot dažādus sankcijas un

apbalvošanas līdzekļus, pie tam pedagogam kā amatpersonai ir pienākums kontrolēt padotā jeb pēc ieņemamā amata vai pakāpes zemāka personāla dienesta disciplīnas ievērošanu. Līdz ar to pedagogs militarizētā mācību iestādē papildus saviem tiešajiem pienākumiem realizē varu pār izglītojamajiem. Disciplīna, kuru ar varas palīdzību realizē pedagogs kā priekšnieks, ir ļoti svarīga dienesta organizācijas sastāvdaļa, taču nedrīkst aizmirst, ka jebkuras, tai skaitā arī militarizētās, mācību iestādes galvenais ir mācību mērķu sasniegšana, tādēļ mācību procesa laikā varas realizācija var nospēlēt negatīvu lomu, jo var rasties situācija, ka nodarbības satura apguve tiek nobīdīta otrā plānā, priekšroku atdodot disciplīnai. Sankciju pielietošanas iespējamība šajā gadījumā var tikt uzskatīta par biheivioristiskās pieejas metodi - tiek panāktas uzvedības izmaiņas vēlamajā virzienā ar ārējo stimulu palīdzību.

Izglītība kā izziņas potenciāls ir saistīta ar personības attīstību un pašattīstību (Špona & Čehlova, 2004). Pedagogiem, kuri ir tendēti uz sadarbību un komunikāciju, un kuri ir ieinteresēti izglītojamo personībās, ir lielākas iespējas gūt panākumus mācību procesa mērķu sasniegšanā nekā tiem pedagogiem, kuri par primāro uzskata vienkāršu zināšanu nodošanu klausītājiem. Mācību procesā ļoti svarīgi ir radīt labvēlīgu savstarpējo sakaru klimatu, ko ir iespējams panākt, izmantojot demokrātisko vadības stilu, kas savukārt ir grūti realizējams militarizētā mācību iestādē, jo pozitīva klimata radīšana un uz personības attīstību tendēta izglītošana nav realizējama autoritārisma un hierarhijas pastāvēšanas dēļ. Dienesta attiecības mācību procesā veido plaisu starp mācībspēkiem un izglītojamajiem, jo pastāvot dienesta pakāpju un ieņemamo amatu atšķirībai, tiek traucēts savstarpējais kontaktu un komunikācijas process, padarot to par nepabeigtu procesu. Bez tā nav iespējama sekmīga mācību procesa realizācija, jo veiksmīgs mācību process nevar norisināties, izmantojot tikai vienvirziena komunikāciju. I.Jurgena (2002) atzīmē, ka pedagoga un izglītojamo darbība mācību procesā ir savstarpēji saistīta, tā ietver pedagoga un izglītojamā daudzveidīgās attiecības, jo mācīšanās pamatu veido šī procesa dalībnieku saskarsme.

Lektora loma militarizētās mācību iestādēs ietver sevī gan zināšanu nodošanu izglītojamajiem, gan arī nodarbību organizēšanas jautājumus.. Militarizētās mācību iestādēs atsevišķi mācību priekšmeti ir saistīti ar potenciāli bīstamu cilvēku veselībai nodarbību organizēšanu, kur liela uzmanība tiek pievērsta drošības tehnikas noteikumu ievērošanai. Šī iemesla dēļ nereti lektoram organizējot nodarbību, ir jāņem vērā šis apstāklis, sagatavojot nepieciešamo dokumentāciju, kas ietver sevī instruktāžas žurnālus, dažādu pavēļu sagatavošanu, kas skar dienesta ieroču izmantošanu, kā arī dažu praktisko nodarbību laikā ir jāorganizē atbilstošu laika apstākļiem izglītojamo ekipējuma lietošana. Sagatavojot un realizējot šādas specifiskas nodarbības, ir jāņem vērā arī regulējošo normatīvo aktu prasības. Dažkārt nodarbību organizēšanā un realizēšanā tiek iesaistīti arī citi pedagogi, iekārtotas vairākas mācību vietas ar teorētisku un praktisku jautājumu apgūšanu. Realizējot vienu

un to pašu nodarbību vairākiem pedagogiem vienlaicīgi, ir nepieciešama pedagogu vienota izpratne par konkrētās nodarbības mērķi, saskaņota darbība, vienota dialoga un komunikācijas veidošana ar citiem pedagogiem un izglītojamajiem.

Par cik starp mācībspēkiem un personālu, kas mācās, pastāv reglamentētas dienesta attiecības, izglītojamajam personālam mācību procesa gaitā ne vienmēr ir viegli pārkāpt psiholoģiskajai barjerai un atklāti izteikties par kādu problēmu vai jautājumu vecākajam pēc pakāpes un ieņemamā amata. Tas ir saistīts ar stingru subordinācijas kārtību, un mācībspēki tiek uztverti nevis kā palīgi jaunās mācību vielas apguvē, bet gan kā komandieri un priekšnieki. Tas savukārt ir pretrunā ar pedagogijas principiem, un tādējādi netiek attīstīta un veicināta zināšanu apguve un personības attīstība. Sakarā ar to, ka pedagogs militarizētā mācību iestādē ir dienestā esoša amatpersona ar speciālo dienesta pakāpi, nepieciešamības gadījumā tam ir jāuzņemas un jābūt spējīgam vadīt un komandēt padoto personālu dienesta pienākumu veikšanai krīzes jeb ārkārtas situācijās. Militarizētās mācību iestādes personāls var tikt iesaistīts dažādu atbalsta pasākumu sniegšanā tiesībsargājošām iestādēm un pedagogam ir jāuzņemas komandiera loma, vadot padotos un organizējot nepieciešamos pasākumus atbilstoši esošajai situācijai.

Motivācijai ir ļoti liela loma mācību procesā, jo tā orientē cilvēku uzvedību uz kādu noteiktu mērķi. Tādēļ nesekmējot motivāciju, ir ļoti grūti sasniegt mācību procesa izvirzītos mērķus. Motivācija ir galvenais personības aktivitātes regulācijas faktors. Militarizētā mācību iestādē pedagogs izglītojamo acīs pirmkārt ir amatpersona ar dienesta pakāpi, un tikai pēc tam mācībspēks, tāpēc pedagogam ar personīgo piemēru kā profesionālās identifikācijas modelim ir jākalpo kā paraugam ar dienesta organizāciju saistītos jautājumos, formas tērpa nēsāšanu nosacījumu ievērošanā. Šis uzvedības modelis var tikt pārņemts no izglītojamo puses, tādējādi veidojot savu uzvedību un izpratni par dienestu. Ar savu personīgo piemēru pedagogs var veicināt pozitīvas attieksmes veidošanos pret izvēlēto profesiju, kas ir viens no svarīgākajiem uzdevumiem mācību darbības sekmības paaugstināšanā.

Secinājumi **Conclusions**

1. Sakarā ar dienesta attiecību pastāvēšanu starp izglītības procesā iesaistītajām pusēm un atšķirībā no citām izglītojošām iestādēm, militarizētās mācību iestādēs pedagogs var pildīt sekojošas lomas: pedagogs – amatpersona, pedagogs – lektors, pedagogs – komandieris (priekšnieks) un pedagogs – motivators.
2. Militarizētās mācību iestādēs amatpersonas loma pedagogam bez iesaistīšanās mācību procesa realizācijā uzliek par pienākumu pildīt arī citas funkcijas, kuras tiek noteiktas ar amatu aprakstiem un kuru pildīšana ir

- uzskatāma par primāru, tādējādi negatīvi ietekmējot mācību procesa izvirzīto mērķu sasniegšanu.
3. Militarizētā mācību iestādē skaidri noteikts tajā darbojošos personu lomu sadalījums. No izglītojamajiem tiek sagaidīta pedagoga prasību bezierunu izpilde, uzmanība, savukārt no pedagoga tiek sagaidītas tādas darbības kā instrukcijas, kontrole, virzītājs, palīgs vai disciplinētājs. Šāds lomu sadalījums ir traucējošs apstāklis veiksmīgai mācību procesa norisei, jo tiek apgrūtināta abu lomu sadarbība.
 4. Mācību procesā ļoti svarīgi ir radīt labvēlīgu savstarpējo sakaru klimatu, ko ir iespējams panākt, izmantojot demokrātisko vadības stilu. Pedagogam, pildot lektora lomu militarizētā mācību iestādē, to ir grūti realizēt, jo pozitīva klimata radīšana un uz personības attīstību tendēta izglītošana nav realizējama autoritārisma, hierarhijas un dienesta attiecību pastāvēšanas dēļ.
 5. Komandiera (priekšnieka) loma negatīvi ietekmē mācību procesa norisi, jo sakarā ar dienesta attiecību pastāvēšanu, pakāpju un ieņemamo amatu atšķirību, rodas psiholoģiska barjera starp mācībspēkiem un izglītojamajiem, un pedagogs tiek uztverts nevis kā palīgs mācību vielas apguvē, bet gan kā priekšnieks.
 6. Pedagogs motivatora lomu pilda, ar savu personīgo piemēru veicinot pozitīvas attieksmes veidošanos pret izvēlēto profesiju un kā profesionālās identifikācijas modelis kalpo kā paraugs ar dienesta organizāciju saistītos jautājumos un formas tērpa nēsāšanu nosacījumu ievērošanā.

Summary ***Kopsavilkums***

Educational process is a set of activities therefore teacher in educational process has a number of roles. In contradistinction to vocational education institutions, teacher in militarized educational institution performs specific roles as a result of service relationship – the roles of official, lecturer, commander (superior) and motivator. In militarized educational institution the roles of the involved parties are clearly defined. Within the studying process the students are expected to fulfil teacher demands and requirements. Conversely the teacher is expected to carry out such activities like instruction, control, assistant, guide and responsibility. Some of these activities have negative influence to educational process. Existence of service relationship and difference of rank and position are the cause of psychological barrier between teachers and students. It leads that teacher often is not perceived as an assistant but as a chief. The democratic leadership style promotes achievement of educational process goals, which is difficult to apply in militarized educational institution. Creating of positive climate in classroom and development of personality is not possible to realize in authoritarian and hierarchy conditions.

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā „Atbalsts doktora studijām Rēzeknes Augstskolā”, Nr.2009/0161/1DP/1.1.2.1.2/09/IPIA/VIAA/007”.

Literatūra Bibliography

1. Bernard, W.H. (1972). *Psychology of learning and teaching*. New-York: McGraw-Hill BookCompany.
2. Beltran, E.V. (2011). *Roles of the teachers – a case study based on: Diary of language teacher (Joachim Appel, 1995)*. Universitat Jaume.
3. Deci, E.L., Ryan, R.N. (1987). The support of autonomy and control of behavior. *Journal of Personality and Social psychology*, (53), 1024-1037.
4. Edmonds, R.,R. (1983). *Search for effective schools: The identification and analysis of city schools that are instructionally effective for poor children (final report)*. Michigan State University.
5. Harden, R.M., Crosby, J.R. (2000). The good teacher is more than a lecturer – the twelve roles of the teacher. *Medical Teacher* 22 (4), 334-347.
6. Handley, G.D. (1973). *Personality, learning and teaching*. London and Boston: Routledge&Kegan Paul.
7. Ivič, I., Pešikan, A., Antič, S. (2001). *Aktivno učenje*. Beograd: Institut za psihologiju.
8. Jurgena, I. (2002). *Vispārējā pedagoģija*. Rīga: SIA Izglītības soļi.
9. Omārova, S. (1998). *Cilvēks runā ar cilvēku*. Rīga: Kamene
10. Omārova, S. (1996). *Cilvēks dzīvo grupā*. Rīga: Kamene
11. Pļaveniece, M., Škuškovnika, D. (2002). *Sociālā psiholoģija pedagogiem*. Rīga: Raka.
12. Ryans, D.G. (1970). *Characteristics of teachers*. Washington D.C.:American Council on Education.
13. Šmite, A. (2006). *Izglītības iestādes vadība*. Rīga: RaKa.
14. Špona, A., Čehlova, Z. (2004). *Pētniecība pedagoģijā*. Rīga: RaKa.
15. Valsts robežsardzes reglaments (2008). Aplūkots 15/05/2012, no http://www.rs.gov.lv/doc_upl/VRS%20reglaments%2021.05.2010..pdf
16. Zelmenis, V. (2000). *Pedagoģijas pamati*. Riga: RaKa.
17. Добрович, А.Б. (1980). *Общение: наука и искусство*. Москва.
18. Радугин, А.А., Радугин, К. А. (1994). *Социология: курс лекций*. Воронеж.

Alens Indriksons	Valsts robežsardzes koledža Zavoloko 8, Rēzekne, Latvija E-pasts: alensindriksons@inbox.lv Tel.: +371 29204003
-------------------------	---